

Förteckning

över

poliskammaren i Örebro arkiv

Förteckningen omfattar poliskammarens i Örebro arkiv fr o m dess bildande den 1 juli 1920. I förteckningen redovisas även de arkivalier rörande polisväsendet i Örebro stad före 1920-07-01, vilka tidigare ej varit ordnade eller förtecknade. Större delen av polisarkivalierna för äldre tider ingår sedan tidigare i rådhusrättens och magistraten i Örebro arkiv och i stadsfiskalens i Örebro arkiv.

Poliskammarens arkiv har ordnats och förtecknats av f d kommissarien vid Örebropolisens Hans Hallgren. Arbetet slutfördes 1979. Då arkivet befanns vara mycket väl bevarat, har landsarkivet beslutat bevara arkivet som typarkiv utan någon gallring. Arkivet förvaras tills vidare i Örebro men kommer att levereras till Uppsala så snart landsarkivets lokalsituation tillåter.

Som en inledning till förteckningen har bifogats Hallgrens redogörelse för Örebropolisens arkiv med kort historik rörande kårens verksamhet samt två av Hallgren författade artiklar: "Hur Örebro fick sin poliskår" och "Ur Örebropolisens historia".

Förteckningen har renskrivits på landsarkivet av fru Evy Larsson. Kompletterande arbeten, främst etikettering av volymerna, har utförts i Örebro av arkivvårdaren Tore Karlsson.

Uppsala i landsarkivet i mars 1980

Enligt uppdrag

Karl-Gustaf Andersson
Arkivarie

Redogörelse ang Örebro-polisens arkiv

och

kort historik rörande kårens verksamhet.

Verksamheten i Örebro polisdistrikt under gången tid har avsatt följande arkivgrupper:

- 1) Örebro polisarkiv, avseende tiden 1835-1920
Omfattar tiden fram till den 1/7 1920, då den nyinrättade poliskammaren började sin verksamhet.
Örebro polisarkiv är ofullständigt och tidigare ej ordnat och förtecknat. Merparten av arkivalierna i det ingår antingen i magistratens eller i stadsfiskalens i Örebro resp arkiv. Enl landsarkivariens i Uppsala beslut den 30/11 1977 skall härvarande rest av Örebro polisarkiv förtecknas och ingå i
- 2) Örebro poliskammarens arkiv 1920-1964
Avser tiden 1/7 1920-31/12 1964. Kårens förste polismästare tillträdde sin tjänst 1/7 1920, den dag då Örebro poliskammare började sin verksamhet.
Säkerhetstjänstens avdelning inom örebropolis- 1940-
en har icke avsatt några arkivhandlingar här. De har i förekommande fall inlevererats till den för sagda verksamhet centrala myndighet, eller man har enl dess direktiv förfarit med dem på annat sätt.
Örebropolisens civilförsvarsavdelnings handling- 1944-1965
ar ingår emellertid i poliskammarens arkiv.
Statens polisskolas örebroavdelning av kon- 1954-1966
stapelsklassen har inlevererat sina arkivhandlingar till polisskolans arkiv i Stockholm.
- 3) Örebro polisdistrikts arkiv 1965-
- 4) Statspolisavdelningens i Örebro arkiv 1926-1964
  - a/ Länskriminalens arkiv. Ingår i c/ här 1926-1932
nedan.
  - b/ Ordningsavdelningens arkiv 1933-1964
  - c/ Kriminalavdelningens arkiv 1933-1964
- 5) Landsfiskalens i Glanshammars distrikt 1952-1964
arkiv

Överlämnades till Örebro polisdistrikt i samband med polisväsendets omorganisation 1/1 1965.

6) Landsfiskalens i Lekebergs distrikt arkiv
Överlämnades till Örebro pd 1/1 1965.

1952-1964

(Landsfiskalens i Sköllersta distrikts arkiv överlämnades av denne till Hallsbergs polisdistrikt i samband med polisväsendets omorganisation 1/1 1965).

Örebro poliskammars arkiv har givits status av typ-arkiv. Det innebär m a o att arkivet i sin helhet skall bevaras under all framtid.

Landsarkivet i Uppsala är arkivmyndighet inom det verksamhetsområde, som omfattar Stockholms stad samt Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län.

Arkivbeståndet i arkiv, som icke är typarkiv, utgallras till ca 75% av sitt omfång inom en tidrymd av 30 år.

Örebro poliskår.

Den började sin verksamhet den 1/4 1857. Men staden hade givetvis också alltsedan lång tid tillbaka haft befattningshavare med i stort sett samma funktion som kårens.

Det finns belägg för att sådana funnits oavbrutet sedan 1649. Då omnämns två "Stadhz-Tienare" i stadens räkenskaper. År 1731 ändrades denna titel till "Stadhs-Betient" och hundra år senare, 1831, till "Police-Betient". Den bibehölls till 1/4 1857, då de nya benämningarna "Polisöfwerkonstapel" och "Poliskonstapel" i stället kom i bruk.

Därtill förekom under tiden 1670-1857 periodvis antingen en "Stadhs-Gewaldiger" eller en "Stadhs-Wachtmester". Vissa år under sagda tid redovisas emellertid icke någon sådan tjänst i stadens avlöningslista. Titeln stadsgevaldiger synes ha helt upphört 1745. Bägge dessa befattningshavare anses ha varit för män i sin ställning till stads- resp polisbetjänarna.

Genom föreskrifterna i Gustav II Adolfs stadga av den 27/12 1619 ang städernas administration blev det varje magistrats särskilda åliggande att svara för ordning och säkerhet inom sin jurisdiktion. I Örebro närmast ansvarig inför borgherren på Örebro slott; från 1634 benämnd landshövding.

Vid Örebro poliskårs tillkomst 1857 hade staden en folkmängd av 6.000 personer.

"Staden och Smedjebackarne" indelades i fyra bevakningsdistrikt, varav två "nordan stadsbroen" (=N.B!) och två "sunnan broen" (=S.B.). De två förstnämnda kallades "Norra distriktet" resp "Jerntorgsdistriktet", de båda övriga "Stortorgsdistriktet" resp "Södra distriktet".

"Styrelsen öfver polisväsendet inom Stadens Polisområde, hvilket utgöres af Staden, Smedjebackarne och Stadsägorna, tillhörer,

der den icke af Konungens Befallningshafande utöfvas, Magistraten, hvars Ordförande, Stadens borgmästare, såsom Polis-
chef, har närmare ledning deraf, biträdd af Stadsfiskalen";
allt enl § 2 i poliskårens första instruktion, daterad 22/12
1856. Även under lång tid dessförinnan hade chefs- och befäls-
förhållandena varit sådana gentemot stadsgevaldiger, stadsvakt-
mästare, stadstjänare, stadsbetjänter och polisbetjänter.

Borgmästare:

1838-1868 Per Olof Johan Bohman
1878-1896 Erik Johan Wikander
1897-1934 Viktor August Schneider

Från 1908 till 1917 var Schneiders polischefskap delegerat
på brottmålsrådmannen Nils Aschan. Och den 1/7 1920 övertogs
det helt av den nytillsatte polismästaren Nils Ericsson.

Stadsfiskaler:

1844-1856 Olof Westblad, initiativtagare till organiserad po-
liskår i Örebro.

1856-1902 Per Eric Andersson, som energiskt arbetade för för-
slagets genomförande.

1902-1925 Jonathan Ekelund

1925-1932 Oskar Karlsson, kriminalkommisarie, t f stadsfiskal.

1932-1945 Sigurd Beckman. Under samma tid tillika polismästare
i Örebro.

Polismästare:

1920-1932 Nils Ericsson. Tillträde tjänsten 1/7 1920, då den
nyinrättade Örebro poliskammare började sin verksamhet.

1932-1945 Sigurd Beckman (Se stadsfiskaler här ovan.) Tillika
civilförsvarschef.

1945-1966 Nils H Swensson. Även han civilförsvarschef.

1966-1975 Yngve Nylander. " " "

1975- Ulf Ohlsson.

Den år 1857 nyuppsatta poliskåren bestod av fyra överkonstap-
lar och åtta konstaplar, antagna av magistraten och fördelade
med en överkonstapel och två konstaplar på varje bevaknings-
distrikt. Det ålåg denna polispersonal att bo inom de distrikt,
som var och en av dem tilldelats.

Vid varje årsskifte lät magistraten införa en kungörelse i tid-
ningen Nerikes Allehanda med förteckning över polismännens namn
och deras bostadsadresser.

År 1760 hade "Örebro Brandwaks-Corps" inrättats. 1857 ombil-
dades den till "Örebro Patrull-Corps", vars verksamhet upphörde
i och med utgången av år 1891. Sistnämnda kår bestod av tolv
patrullkarlar. Nattetid biträdde de polispersonalen i dess
yttertjänst. Tre patrullkarlar ingick i varje bevakningsdistrikt.
En åt gången tjänstgjorde i resp distrikt såsom civil förstärk-
ning av den egentliga ordningsmakten.

Från medeltiden fram till och med år 1904 deltog även tornvaktarna, som i slutskedet var fyra till antalet, i bevakningstjänsten inom "stadhens staquet", men blev alltså småningom överflödiga. I Örebro polisarkiv ingår bl a några tornvaktarjournaler.

(År 1872 hade ett elektriskt brandlarmsystem med tillhörande tio brandskåp utmed Drottninggatan och Storgatan inrättats. Till detta knöts fyra "ringverk". Två placerade på polisstationen i rådhuset och två i tornvaktarnas vaktrum i Nikolai kyrktorn.

Vidare hade Örebro brandkår den 1/10 1899 börjat sin verksamhet, ersättande det mer eller mindre frivilliga brandförsvaret, som 1760 organiserats i "Örebro Brandwakts-Corps" och som slutstadiet grundat sin verksamhet på bestämmelserna i brandordningen av den 27/6 1827).

Från 1857 till 1899 var polispersonalen beväpnad med huggare. Sistnämnda år utböts den mot sabel. Och den bars till 1965, då den ersattes av batong och pistol. Tidigare hade sådan funnits i förråd men burits blott vid enstaka tillfällen och då efter särskild order. I förråd fanns även en batong modell 1892 (?) och en senare, modell 1926. Den förstnämnda av svartlackerat trä och den andra av grått gummi.

1872 tillsatte fattigvårdsstyrelsen i Örebro två tillsyningsmän över bettlare och lösdrivare i staden. Två f d överkonstaplar erhöll dessa tjänster. Och journaler över deras verksamhet finns i Örebro polisarkiv.

1874 inkorporerades slottskvarnen, slottet, slottsparken, södra och norra Smedjebackarne, Varboholmen (nuvarande Strömparterren), Centralparken utmed nuvarande Olaigatan, fängelse- och läroverkskvarteret samt hela det öster därom liggande s k Choi-sie-området. 1895 vidtogs enahanda åtgärd ifråga om bl a Alnängarna och Stora holmen. Kvarnen låg i Ånsta och övriga områden i Långbro socken. 1/1 1937 inkorporerades Långbro, 1/1 1943 Almy och Ånsta, 1/1 1952 Ekers och 1/1 1967 Mosjö socknar med staden.

År 1882 installerades den första telefonen hos polisen.

1888 togs stadens nyanlagda vattenledning i bruk. Polisen utrustades med en slangkärra, uppställd på rådhusgården, och ålades "att ögonblickligen efter skedd brandsignal rycka ut med densamma". Gav personalen en god motion - isynnerhet efter snöfall.

(1887 började örebropolisen privat utge Örebro stads adresskalender. Vissa följande år med ekonomiskt bistånd av stadsfullmäktige. Kalendern utkom sedan regelbundet fram till 1954; fr o m 1941 med annan förläggare. Polisarkivet har deponerat 52 årgångar i stadsarkivet. Så har ock skett med polisarkivet tillhörande Örebro läns kalender 1874-1875; Adresskalender och vägvisare för Örebro 1886; Örebro med omgifningar (handbok för resande i Örebro) 1911 och Kumla adress- och gatukalender 1938.

1892 slopades bevakningsdistrikten och ersattes av sju patrulleringslinjer.

Från 1892 till 1921 bar de patrullerande konstaplarna sina

tjänstenummer på uniformskragen. En uniformsdetalj som förekommit även bl a järnvägs- och postpersonal.

Under tiden 1895 till 1897 utredde stadsfullmäktige frågan om att eventuellt slå samman poliskår och en tillärnad brandkår till en enhet. Det s k Karlstads-systemet. Men vid frågans slutbehandling avvisades förslaget. En skriftlig s k enkät hade visat, att ingen av polismännen ville bli engagerad som brandman.

1896 tilldelades polisen två "velocipeder", avsedda för användning vid uttryckningar. Senare utökades efterhand stallet av sådana fordon. Och tidvis kom de att användas under patrullering i stadens utkanter.

1/11 1898 tillsattes kårens förste poliskommisarie: J A Dahllöf, pensionerad 1921.

Från 1899 till 1921 var ordningspolispersonalen utrustad med hjälm; s k "pickelhuva" av tysk modell.

År 1900 avtog stadsfullmäktige en motion om ridande polis. Enl bevarade tjänsteanteckningar synes sådan polis dock ha prövats vid enstaka tillfällen omkring sekelskiftet; uppenbarligen på inledda hästar. (Se i övrigt notisen på följande sida om Örebro läns ridande polis).

1900 infördes här i staden skyldighet för cykeltrafikanterna att ha sina fordon försedda med ordningsnummer. Föreskriften om cykelnummer upphävdes genom stadsfullmäktiges beslut 1/4 1958. Numren registrerades i liggare på polisstationen, och dessa liggare ingår i poliskammarens arkiv.

Nära 140.000 cykelnummer registrerades under denna tid; med uppgift om fordonsägarens namn, bostadsadress m m.

1902. "Ny larmslagningsapparat" har uppsatts å polisvaktkontoret. Från den utgå 3 linjeladningar med tillsammans 23 klockor i lika många polisbostäder. Där hade man icke råd att hålla sig med telefon. Larmsystemet slopades 1944, sedan det med tiden kommit helt ur bruk.

Från 1902 till 1921 transporterades "personer, överlastade av starka drycker" i en s k "fylle-kärra". Ibland även kallad "Folkets hus". Kusk, häst och kärra tillhörde brandkåren och var stationerade på dess station. Men "lastning" och "lossning" sköttes av polispersonal.

1903 inrättades en tjänst som detektivöverkonstapel; den förste ordinarie detektiven i kåren. Men från 1/4 1900 till 1/4 1902 hade en poliskonstapel (J F Berggren) varit "indragen" för att sköta detektiv-göromålen.

1903 kom den första skrivmaskinen i bruk hos polisen (stadsfiskalen).

(1904-1905: De två första årgångarna av Svensk Polis-Tidning utgavs från Örebro. Redaktör för förbundsorganet då var poliskommisarie J A Dahllöf.)

1906 uppställdes för allmänhetens behov en "sjukbår å polisstationen för transport af icke smittosamt sjuka".

(1908 höll Svenska polisförbundet sin kongress i Örebro).

Från 1909 till 1913 fanns en läns-detektiv (K D Bergsten) anställd; gemensam för Örebro och Västmanlands län och stationerad i Västerås. Här finns inga arkivhandlingar som rör den tjänsten. (I Svensk Polis-Tidning 15/12 1908 utannonserades den tjänsten till ansökan ledig).

År 1911 åtog sig Örebro stad genom avtal med staten att hålla en reservpolisstyrka, omfattande en överkonstapel och sex konstaplar. Har ej avsatt några arkivhandlingar här.

Från 1911 till 1919 var Örebro läns ridande polis i verksamhet. Huvudman var landstinget. Avdelningen bestod av en föreståndare och nio konstaplar. De sistnämnda fördelade på tre loka stora patruller: en stationerad i Örebro, en i Hallsberg och en i Kopparberg. Föreståndare var poliskommissarie J A Dahllöf i Örebro. Avdelningen tilldelades två tjänstehundar, som bl a skulle skydda hästarna nattetid. Vid enstaka tillfällen tjänstgjorde örebropatrullen inom stadens hank och stör. Inga arkivhandlingar har avsatts här.

Under tiden 18/3 - 3/1 1916 disponerade örebropolisen en filialstation, benämnd "polisvaktrummet å Norrmalm". Adress: Rynningegatan 31. En "dagbok" härrör från det tjänstestället.

Den 1/7 1920 började den nyinrättade poliskammaren i Örebro sin verksamhet. Staden hade då en folkmängd av 36.000.

Vid den tiden bestod Örebro poliskår av följande personal: en polismästare, en poliskommissarie, en detektivöverkonstapel, fyra polisöverkonstaplar, tre detektivkonstaplar, tre inspektionskonstaplar, 35 konstaplar och 5 extrakonstaplar. Summa: 53.

Den 1/1 1921 inrättades en tjänst som detektivkommissarie (O V Karlsson). 1926 ändrades titeln till kriminalkommissarie. Från 1936 till den 20/9 1942 var han därtill förordnad som förste kommissarie, en titel som därmed försvann.

År 1921 fick örebropolisen sitt första motordrivna tjänstefordon: en motorcykel med sidovagn.

När statspolisavdelningen började sin verksamhet 1/1 1933 tilldelades den två bilar. Stadens polis däremot erhöll icke någon tjänstebil förrän 1937. Småningom tillkom fler dylika fordon både i stadens poliskår och hos statspolisavdelningen.

År 1946 anskaffades en liktransport-kärra med släpvagnskoppling. Tidigare hade örebropolisen nödgats anlita brandkår eller åkare när det gällt forsling av omhändertagna lik. I bägge fallen mot skjutslega. Polisen fick emellertid göra grovjobbet - som vanligt.

Den 26/2 1922 infördes det s k Köpenhamns-systemet i Örebro, d v s patrullerings-tjänstgöring i 8-timmarsskift. Tidigare hade man sådan tjänst inrutad i 4-timmarspass. Och särskild personal jämte jourhavande överkonstapeln skötte då vakttjänsten på polisstationen. De där tjänstgörande konstaplarna benämndes Vaktkonstaplar.

Före år 1901 medgavs ingen lindring i patrulleringstjänsten vid sträng kyla. Men nämnda år infördes en rutin, kallad halvpas

och tillämpad vid tillfällena, då termometern visade 10 och fler minusgrader. Tiden för yttertjänsten halverades sålunda och utfylldes med vakttjänst på stationen. År 1906 ändrades halvpas-gränsen till 7 minusgrader. Och så småningom kunde man vid enstaka tillfällen utsätta halvpas vid annan synnerligen otjänlig väderlek utan hänsyn till 7-gradersreglen. Samma generositet visades den patrullerande personalen vid årets stora helger.

Den 1/1 1926 trädde "Lag om polisväsendet i riket den 6 juni 1925" i kraft. Stadens folkmängd uppgick då till 36.500.

Och kåren bestod av följande personal: en polismästare, en kriminalkommissarie, en poliskommissarie, fyra polisöverkonstaplar, sex kriminalkonstaplar för tjänst inom staden, två kriminalkonstaplar för tjänst på länets landsbygd, tre inspektionskonstaplar, 34 poliskonstaplar och 6 extrakonstaplar. Summa 58 befattningshavare.

Från 1926 till 1932 tjänstgjorde alltså två kriminalkonstaplar från staden som länskriminalare (Fritz Schlyter och Elis Olsson). Handlingar rörande den gruppens verksamhet ingår i statspolisens arkiv från örebroavdelningen.

Enl KB:s skrivelse 7/7 1934 upplades hos statspolisavdelningen fr o m 1/1 1934 ett centralregister över "eldsolyckor inom länet, beträffande vilka polisundersökning verkställdes".

För staden finns ett liknande register för tiden 1941-1965.

Alltsedan 1908 finns här fingeravtryck av daktyloskoperade personer. (1906 hade stockholmspolisen inrättat ett s k signalementskontor).

År 1926 började man på de olika avdelningarna inom örebropolis- en lägga upp de stora kortregister, vilka sedan gälla tiden fram t o m 1964. Även poliskammaren har avsatt ett sådant register. Registren avse personer och företag, aktuella i undersökningar och utredningar av olika slag. 1965 tillkom Örebro polisdistrikts centralregister.

Polisens fotografiska arbete i tjänsten före 1935 var av ytterst ringa omfattning. Men den 1/10 1935 kunde ett nyinrättat "signalementskontor", beläget i rådhuskällaren, tagas i bruk. Och därmed blev det allt vanligare att fotografera bl a brottslingar samt brotts- och olycksplatser. Dessförinnan hade man vid enstaka tillfällen anlitat yrkesfotograf.

Den 5/12 1931 upphörde örebropolisens mångåriga rutin att patrullera mitt i gatan. Men redan 1930 hade denna sedvänja uppmjukats. Och i slutskedet tillämpades denna rutin blott under dagpass (= kl 9-17) i 1:a och 3:e linjerna. D v s på Drottninggatan och Storgatan mellan Rudbecksgatan och Järnväggsgatan. Under de sista åren av systemets fortvaro hade ett flertal konstaplar blivit påkörda av bilar eller varit nära därnär.

Den 1/1 1935 inrättades en utredningsavdelning vid ordningspolisen. I samband därmed upplades en dagbok, benämnd Minnesbok II.

Den 1/9 1935 anställdes det första kvinnliga kontorsbiträdet hos örebropolisens.

1/10 1935 började hon tjänstgöra såsom telefonist i den då nyuppsatta telefonväxeln, vilken var gemensam för polisen, magistraten och rådhusrätten. Tidigare fanns från 1920 (?) en mindre telefonväxel, placerad på kriminalpolisens expedition och betjänad av den man som skötte övriga expeditionsarbetet. Denna växel betjänade poliskammaren och kriminalpolisavdelningen. I övrigt fanns några få, fristående telefonapparater inom polisverket.

1937 utrustades statspolisavdelningen med ridhästar för tjänstebruk, sju till antalet. År 1953 indrogs örebroavdelningens rytteri.

Den 1/8 1937 tillkom en trafikavdelning hos ordningspolisen i staden. Den 1/1 1938 omorganiserades denna enhet till trafik- och luftskyddsbyrå.

År 1939 uppsattes "brand- och polisskåp" på ett flertal ställen uti staden, anslutna till ett "system med signallampor" över aktuella gator. Polisstationens vakthavande överkonstapel kunde därigenom vid behov komma i telefonförbindelse med personal i yttertjänst.

Samma år tillsatte Örebro stad en polisnämnd.

1940 begåvades örebropolisen med en anläggning för radiokommunikation mellan polisstationen och - inledningsvis - två tjänstebilar.

Den 1/4 1946 anställdes en polissyster i kåren.

1/1 1947. Fr o m den dagen kom man att företrädesvis använda A 4-formatet på handlingar, upprättade hos statliga och kommunala myndigheter. (K Cirk 14/9 1946) Lager av tidigare nyttjade, annorlunda format fick brukas till den 1/1 1949.

Den 1/1 1948 trädde den nya rättegångsbalken i kraft. Därigenom upphävdes RB i 1734 års lag.

1/1 1951 ändrades ordningspolisavdelningens namn till bevakningsavdelningen.

Den 1/1 1965 förstatligades polisväsendet i riket. Folkmängden i Örebro vid den tiden uppgick till 81.500.

Och Örebro poliskår hade följande antal befattningshavare: en polismästare, en polisintendent, fyra poliskommisarier, en kriminalkommisarie, en biträdande kriminalkommisarie, 24 förste kriminalassistenter, 21 förste polisassistenter, 12 kriminalassistenter, 10 polisassistenter, 78 förste poliskonstaplar, 25 poliskonstaplar, 16 e o poliskonstaplar och 17 polisaspiranter. Summa befattningshavare i polistjänst: 215.

Därtill kom 36 övriga befattningshavare, till övervägande del kvinnlig personal.

Sedan poliskåren uppsattes år 1857 har den helt naturligt undergått ett flertal förändringar. De tidigaste omorganisationerna ägde rum 1868, 1891, 1903 och 1910.

I övrigt kan man ur stadsfullmäktiges årligen utkommande "Protokoll och handlingar" utläsa allt väsentligt rörande kårens organisation, avlönings- och pensionsförhållanden m m.

Stadsfullmäktiges minnesskrift 1912 innehåller ett kapitel, rubricerat "Poliskåren" och innehåller en mängd sakuppgifter om kåren under tiden dessförinnan. Sidorna 39-46. Vidare finns några korta notiser om polisen på sidorna 28 och 156.

Alltsedan sin tillkomst 1903 ("provnumret") har i "Svensk Polis-Tidning" (från 1/7 1941 kallad "Polistidningen") intagit en mängd av artiklar om bl a örebropolisen och ett flertal bilder av enskilda befattningshavare här. Samma gäller tidningen "Svensk Polis" (från 15/11 1962-); till en början utgiven av inrikesdepartementet, från 15/7 1964 av rikspolisstyrelsen.

I SOU 1922:49 redovisas en "Utredning ang omorganisation av polisväsendet i riket". I den ingår en historik om polisväsendet i vårt land under tiden fram till sagda år.

Kungl. Maj:ts proposition 1964:100 ang organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m m avser en tillärd reform, berörande i runt tal 18.000 befattningshavare.

I poliskårens ägo finns ett antal fotografiska gruppporträtt, bl a från 1879-1880, 1896, 1904 (nykterhetsföreningen), 1907, 1908 (Svenska polisförbundets årsmöte i Örebro sagda år), 1910 (ridande länspolisen), 1914 (polislaget från Örebro som vann SM i dragkamp), 1916 (polisens idrottsförening), 1921 och 1933. Därtill ett flertal fotografier av enskilda polismän.

Örebropolisens museum innehåller föremål från brotts- och olycksfallsutredningar ävensom en del uniforms- och utrustningspersedlar.

I museet ingår även två band av f poliskonstapeln Sam Anderssons digra historik om polisväsendet i Örebro alltifrån äldsta tid.

Det första "polisvaktkontoret" i staden var inrymt i det rådhus, som uppförts 1662 och som revs och ersattes 1862 av det nuvarande. Stationen hade sin entré mot Stortorget och låg till vänster i nedre botten av det gamla rådhuset. I anslutning till den fanns arrester samt stadshäktet. Till höger i samma våning låg Stads-källaren, alltså stadens förnämsta krog. En trappa upp i huset residerade magistraten, rådhusrätten och kämnersrätten.

Från 1863 (?) var stationen inrymd i det nya rådhusets bottenvåning mot Drottninggatan. Stationen omfattade två rum och två arrester. Det ena tjänsterummet disponerades av stadsfiskalen.

I november 1902 flyttade stationen till rådhusets källarvåning och fick entré mot Köpmangatan. Därmed utökades antalet tjänsterum och arrestutrymmen.

I våningen en trappa upp från polisstationen räknat och med uppgång från den inreddes ett s k personal-logement, avsett för högst fem extrakonstaplar. 1925 omändrades logementet till ordningspolisens expedition och blev därmed avdelningskommisariens tjänsterum.

Från 1913 till 1916 fanns en filialstation i huset Rynningegatan

31, benämnd "polisvaktrummet & Norrmalm".

Den 20/4 1921 inspekterades polisstationen i rådhuskällaren av JO, vilken i skrivelse därefter till magistraten, att han icke kunde "finna annat än att lokalerna äro olämpliga för det ändamål vartill de för närvarande brukas". Men allt förblev vid det gamla.

Den 1/10 1925 fick kriminalavdelningen flytta till lokaler i huset Stortorget 4, där polismästarens kansli hade sin plats sedan 1920.

Därefter var sagda enheter tidvis inrymda i andra lokaler i rådhusets grannskap fram till 1/10 1935, då poliskåren fick dispositionsrätt till rådhusets hela bottenvåning, samtidigt som man fick behålla den förut disponerade delen av källarvåningen. I augusti månad 1958 togs det nya polishuset vid Stortorget 20-22 i bruk. Och därmed lämnade polisen rådhuset.

Statens polisskolas örebroavdelning hade sina lokaler i huset Rudbecksgatan 24 från 1954 till 1958 och i nya polishuset från 1958 till 1966, då avdelningen upphörde med sin verksamhet.

Här följer slutligen en förteckning över de viktigaste lagar, förordningar och instruktioner fram till 1925, vilka i mer eller mindre grad reglerat eller berört örebropolisens verksamhet:

- 1) Oeconomie-Byordning för Örebro stad, författad af Borgmästare och Råd samt gillad och antagen af menige Borgherskapet å Allmän Rådstufwu år 1767. (Finns ej i tryck)
- 2) Reglemente och Instruktion för Örebro Stads Uppbörds- eller så kallade Femmanskammare, fastställt af KB 3/10 1803. (Innehåller bl a några bestämmelser ang "Stadsbetjeningen")
- 3) Kongl. Maj:ts Förnyade Brand-Ordning för Städerna i Örebro län. Gifwen Stockholms Slott den 27 Junii 1827.
- 4) Ekonomie- eller By-Ordning för Örebro Stad, författad af Borgmästare och Råd samt gillad och antagen af Stadens Innehållare å Allmän Rådstufwa år 1828. (Upphävd 31/5 1869)
- 5) Reglemente för den rörliga nattbewakningen i Örebro stad från och med 1850. (Med "Nattwandningsordning")
- 6) Ordningsregler för Örebro stad 10/12 1868 (Med sedemera följande ändringar)
- 7) Föreskrifter för polispersonalen i Örebro 1857.
- 8) Föreskrifter för polispersonalen i Örebro 1868.
- 9) Promemoria ang Öfverkonstaplarna 1/5 1868, utfärdad av stadsfiskalen.
- 10) Promemoria rörande polisens tjenstgöring 1/5 1868, utfärdad av stadsfiskalen.
- 11) Tabell för reguliär tjenstgöring af Polispersonalen i Örebro, utfärdad av stadsfiskalen och "antagen fr o m 1 Maj 1868".

- 12) Reglor för polisbewakningen å Stora Holmen, utfärdade av stadsfiskalen 10/4 1884.
- 13) Stadga för Polisens Ordnande i Örebro stad 1892.
- 14) Polismännens i Örebro ordinarie pass och wakter fr o m början af år 1892.
- 15) Instruktion för Poliskommissarien, utfärdad av magistraten 28/10 1898.
- 16) Instruktion för Örebro läns ridande polis 1911.
- 17) Pensionsreglemente för Poliskåren i Örebro, fastställt av KB 28/4 1913.
- 18) Instruktion för polismästaren i Örebro, fastställd av Kungl. Maj:t 13/2 1920.
- 19) Reglemente och Instruktion för poliskåren i Örebro 1922.
- 20) Lag om polisväsendet i riket 6/6 1925.

Se i övrigt bl a orderböckerna under D II b.

Örebro i april 1979

Hans Hallgren
Arkivvårdare

Hur Örebro fick sin poliskår.

I den historiska belysningen av polisväsendet intar tiden omkring 1850 en framträdande plats. Den präglas av markant folkökning, teknisk utveckling, ekonomisk uppsving och bättre samfärdsel. Dessa och andra därmed sammanhörande faktorer, bl a inflyttningen till städerna influerade på den verksamhet, bl a främsta syfte var att svara för inre ordning och säkerhet i samhället. Dess snabba strukturförändringar medförde nya problem för polisen såväl utomlands som här. Och bildligt talat började man se om sitt hus.

År 1830 fick London sin moderna polisorganisation. Den blev småningom en förebild för de flesta länders polisväsende. Så i New York 1840, i Berlin 1848, i Stockholm 1850, i Paris 1854 och i Örebro 1857. Utvecklingen i övriga svenska städer lämnas här åsido.

Redan 1851 framlades i Örebro ett förslag om inrättande av en poliskår i staden, uppbyggd så som kåren i Stockholm. Men av skilda orsaker kom man icke till beslut i saken förrän 1856. Beslutsprocessen inleddes med en så lydande:

KUNGÖRELSE.

Stadens inwånare kallas att inför Magistraten här i Rådhus-salen Thorsdagen den 13 instundande November kl 11 f m öfverlägga och besluta i frågor om ny reglering af stadens Embets- och Tjenstemäns löner, dels ock angående ombildning af stadens polis.

Örebro Rådhus den 20 Oktober 1856.

Magistraten

Vid den tiden hade staden drygt 6.000 inbyggare, och dess s k polisstyrka bestod av två ordinarie och två extra stadsbetjänter, vidare tolv brandvakter ("den af gårdsägare, efter taxering, utgjorda nattpatrulleringen") samt fyra tornväktare.

De 5/11 1856 inflöt följande sura kommentar i tidningen Nerikes Allehanda:

Hvad skall man säga om polisen? Jo den skall "ombildas" den 13 i denna månad: åtminstone skola stadens inwånare då taga saken om hand. Skall vår polis sedan bliwa mera "wälskapad" än nu? Eller skall kisligheten, framfusigheten, oförskämheten, liknöjdheten tilltaga med antalet? Detta ligger i

Gudarnes sköt; hwad weta wi dödlige? Så mycket weta wi, att den sista tiden framkommit en mängd exempel på nödwändigheten af "ombildning".

Känns melodien igen? Är det icke fråga om en gammal slagdänga? Emellertid, den 13/11 1856 beslöts på allmän rådstuga, att staden i enlighet med föreliggande förslag skulle sätta upp en poliskår. Och den 19/11 1856 innehöll NA följande samsade referat om saken:

Ombildningen af stadens polis utgjorde en wiktig öfwerläggningsfråga wid stadens innewånarens sammankomst i torsdags. Förslag härom wäcktes redan för mer än tre och ett halft år sedan af då warande stadsfiskalen O Westblad; och de grunder, han der uppgifwet för ordnandet af poliswäsendet i staden, blefwo hufwudsakligen följda wid beslutets fattande. Herr W:s förslag hade likwäl förut blifwet granskadt och närmare utveckladt af de kommitterade, som hade i uppdrag att utarbete ny brandordning för staden, och drättselkammaren hade åter föreslagit åtskilliga ändringar i kommitterades förslag.

I torsdags blefwo dessa skrifter upplästa för stadens temligen talrikt församlade innewånare, Hwarefter förslagen diskuterades delwis och beslut fattades i följande ordning:

Den föreslagna nya organisationens princip, uttryckt deri, att polisbewakningen skulle dag och natt distriktwis utgöras af polisbetjenter, nattetid biträdda af patruller, blef enhälligt gillad och antagen, sedan wäckt fråga om brandwaktsskarlarnes afsättlighet ansetts icke wara af beskaffenhet att lägga hinder i wägen för principens antagande.

I afseende på distrikt-fördelningen hade kommitterade och drättselkammaren framställt två olika förslag. Enligt båda skulle dock staden delas i fyra distrikter, af hwilka de kommitterade wille hafwa två på söder och två på norr. Stadens innewånare bestämde distriktens antal till fyra, men öfwerlemnade åt magistraten att bestämma dessas gränser, eftersom lämpligast finnes och förändrade förhållanden kunna kräfwa.

Polistjenstemännens antal bestämdes till tolf. Kommitterade hade föreslagit, att fyra af dessa borde benämnas öfwerkonstaplar och de öfrige konstaplar, och att hwarje distrikt borde tienstgöra en öfwerkonstapel och två konstaplar. Åt magistraten öfwerlemnades att härmed ställa på bästa sätt. Magistraten skulle afwen bestämma om bewakningsdygnets indelning och waktgöringen,

Om patrullbewakningens förändring ordades mycket. Kommitterade hade föreslagit, att de nu brukliga nattpatrullerna skulle upphöra och ersättas af en särskild patrullkår, som borde utgöras af tolf man, af hwilka tre inom hwart distrikt skulle turwis åtfölja och biträda wakthafwande poliskonstapel. Drättselkammaren trodde patrullskyldige wara obenägna att med någon afgift

lösa sig från detta såsom föga beswärligt ansedda onus och förordade bibehållandet af nu wanliga patrullering. Häremot anfördes wid sammankomsten i torsdags, att patrulleringens fullgörande hädanefter som hittills icke leder till besparing, då den, som begagnar egen tjenare till patrull, icke skäligen kan undgå att derför gifwa honom särskild ersättning och icke kan draga någon synnerlig nytta af hans arbete dagen efter patrullnatten, och dessutom minst af de patrull-skyldige måste lega karlar mot högre afgift, än som erfordrades såsom bidrag till patrullkårens aflönande. Widare anfördes, att den enda polisbetjent, som i hwarje serskildt distrikt har waktgöringen nattetid, ej kunde wara belåten med en mansperson utan andra egenskaper än att wara fullväxt och wittnesgild och wäl behöfde till sitt biträde en wid patrullering wan person. Patrullkåren skulle också, sade man, kunna wara en bildningsskola för blifwande polisbetjening och wara att anlita, när extra waktgöring ifrågakomme. På den inwändning, att patrullkårens aflönande skulle falla sig nog dyrt, swarades, att i så fall återgång till nu brukliga patrulleringssättet, lämpadt efter de med nya polisorganisationen inträdda förhållanden, när som helst stod öppen. Frågan om fördelningen af kostnaderna för patrullkår borde blifwa föremål för särskild behandling.

Stadens innewanare beslöto, att en särskild af tolf man bestående patrullkår skulle bildas, som hade skyldighet att, efter magistratens bestämmande, nattetid biträda wid polisbewakningen och att, på wederbörande polischefs anfordran, inträda i extra waktgöring, då sådan wid marknader och dylika tillfällen erfordrades.

Öfwerkonstaplar och konstaplar skola bo inom sina distrikter och användas till efterspaningar, kallelsers fortbeställande och då de äro fria från waktgöring. Polischefen kan, när behofwet kräfwer förordna om förstärkt waktgöring. Både dag och natt skall polistjensteman finnas i waktrummet eller, tills widare, i förmaket till magistratens sessionsrum. Under tjenstgöring skall polistjensteman wara klädd i uniform samt försedd med huggare, tjenstbricka och hwisselpipa. Allt detta beslöts i enlighet med kommitterades förslag.

Öfwerkonstapel aflönas med 300 Rdr bko samt uniformsrock (försedd med distriktionstecken på kragen) hwartannat år, kapprock hwart femte år lämplig hufwudbonad. Konstapel erhåller 266:32 bko samt kläder.

Patrullkåren, som anses böra bildas af nuwarande brandwaktskår, erhåller enahanda aflöning som denna.

Stadswaktmästaren, som icke deltagar i de egentliga polisgöromålen, har 266:32 bko i lön, kläder och fria boningsrum.

Stadens innewanare yttrade den önskan, att beslutet måtte träda i verkställighet så snart som möjligt, men öfwerlemnade åt

magistraten att bestämma tiden och stunden.

Kommitterades beräkning af kostnaderna för gamla och nya polisstaten utvisar, att då den förra kostar Örebro 3.402:32 bko, uppgår den sednare till 4.750 Rdr bko eller 1.347:16 bko mer än nu.

Den 1/4 1857 började stadens nyuppsatta poliskår sin samhällsgagnande verksamhet, som sedan fortgick med tjänstgöring i helg och söcken, dag och natt, i ur och skur, utan anställningstrygghet, utan fridagar, utan semester, utan pension, utan ekonomisk hjälp vid sjukdom och dödsfall, ja, understundom utan all mänsklig hänsyn gentemot de enskilda kårmedlemmarna, som tillika med sina familjer ständigt levde under knapphetens kalla stjärna.

Må vi i vår ombonade tillvaro och i allt vårt överflöd ägnad dem en vänlig tanke då och då!

Hans Hallgren

Till Herr Lagbyråchefen Bengt Lassen,
Justitiedepartementet
Stockholm

Med anledning av strafflagberedningens skrivelse den 17 mars 1950 angående straffregistrering får poliskammaren värdsamt anföra följande.

Något särskilt straffregister eller liknande förteckning föres ej vid polisverket i Örebro. Däremot sker härstädes diariieföring och registrering av alla de ärenden och mål, som helt eller delvis handläggas inom verket. Diariieföringen, som är central, skötes på poliskammarens expedition. Densamma, som är upplagd efter saksynpunkt, sker i huvudsak efter samma grunder som vid länsstyrelsen. Diariieföringen kompletteras med registerföring, som på grund av lokalsvårigheter är uppdelad på ordningspolisavdelningen och kriminalpolisavdelningen. Registeringen sker i kortregister, som äro upplagda efter namnprincipen. Kort uppläggas på alla personer, som bliva föremål för åtgärd i något avseende. På korten antecknas diarienummer samt det nummer, som åsatts rapport eller undersökningsprotokoll. I registerkorten göres inga anteckningar om ådömda straff. Uppllysningar därom inhämtas med avseende till lokala domar hos åklagarmyndigheten i Örebro och i övrigt genom tidningen polisunderrättelser.

Uppgifter ur diariet och registren användas för polisverksamheten. Vid avgivande av yttrande, huvudsakligen till länsstyrelsen, ha vissa uppgifter intagits såsom motivering i yttrandet. Det torde nämligen eljest vara omöjligt att lämna begärda motiverade yttranden, i ett stort antal ärenden till ex ansökan om körkort, återkallelse av körkort, tillstånd till yrkesmässig trafik med mera. Uppgifter ur diariet och registren lämnas jämväl till nykterhetsnämnden men endast beträffande ärenden, som för nämnden äro av intresse. I övrigt lämnas icke uppgifter till kommunala organ och till enskilda. I de fall förfrågningar inkomma till ex från hemvärdet, vaktbolagen eller andra angående viss persons lämplighet för anställning eller dylikt lämnar poliskammaren endast det beskedet att vederbörande enligt poliskammarens uppfattning är "lämplig" eller "olämplig".

Något uppläggande av särskilt straffregister för polisverket är icke aktuellt. Ett sådant uppläggande skulle medföra ett dubbelarbete. Lokala straffuppgifter kan poliskammaren nämligen erhålla från den lokala åklagarmyndigheten.

Det system, som använts härstädes, har visat sig tillräckligt. Någon irritation har icke kunnat förmärkas. Möjligen har pressen icke alltid varit nöjd, när framställning om uppgifter ur registren förvägrats.

Örebro i poliskammaren den 15 april 1950

/Nils H Swensson/

Ur Örebro-polisens historia.

I nr 3/1974 berättade PYTT om hur Örebro poliskår kom till. Och däri redogjordes för hur den var organiserad, då den började sin verksamhet den 1 april 1857. Artikeln byggde på bl a några notiser i Nerikes Allehanda från samma tid.

Känt är, att stadens ca 6.300 inbyggare med nyfiket intresse och måhända även med en smula skepsis följde den nymodiga institutionens verksamhet en tid framöver för att se, om den fungerade och i så fall hur. Isynnerhet höll man ögonen på de patrullerande konstaplarna och följde noga deras göranden och låtanden. Och en första betygssättning av den "ombildade" örebropolisens kom redan den 15/4 1857 i Nerikes Allehanda under rubriken:

"Polisen"

Säkerligen har ingen stadsbo och ingen landsbo heller som sedan innewarande månads början besökt vår stad, underlåtit att fästa uppmärksamheten wid några ståtligt klädda karlar med guld på rockkragen och guldrens kring mössan, som med långsamma afmätta steg wandra sin gata fram, liksom ingenting sådant fjesk, eller brådska funnes till i werlden. Förbluffade af deras yttre har man sett bönder stadna och gapa efter dem och soldater, för att icke bryta mot sina stränga instruktioner skynda att på öfligt sätt för dem göra den militäriska honneuren, allt i okunnighet om, att de förr ej sedde personligheterna wara ingenting mer och ingenting mindre än stadens wälbeställda nya polisbetjenter. Ännu är tiden sedan de började sin verksamhet alltför kort, för att af det sätt hwarpå de hittills skött sitt kall med säkerhet kunna sluta till huruvida ändamålet med deras uppsättande fullkomligen kan blifwa ernått eller icke; emedlertid tro wi oss wid ett par tillfällen, hos en och annan af dem i deras tjensteutöfning hafwa bemärkt ett lugn, en hofsamhet, hwilka warit på det högsta berömliga och som wi önska allt framgent måtte fortfara. Den anmärkning wi nu finna oss föranlåtne att göra, gäller således alldeles icke polispersonalen, utan dem som haft den wigtiga befattningen med anordnandet af deras beklädnad. Att denna är rik, måhända för rik, kan af ingen bestridas, men i all denna rikedom röjes dock en brist, en ganska wäsentlig brist, som nu redan medan årstiden föreskrifwer begagnandet af de långa kapprockarne icke kunnat underlåta att falla i ögonen och som owillkorligen måste göra det ännu mer, när en blidare årstid förbjuder deras bruk, nemligen bristen af ett plagg, hwilket en engelsman ogerbrukna omtalar, att han till och med på sitt språk kallar det "onämnbart" och som nyssnämnde beklädnads anordnare förmodligen trott

polisbetjeningen kunna undwara, emedan de icke funnit lämpligt att låta staden bekosta det. Polispersonalen, som i fråga om persedelns umbärlighet förmodligen varit af helt annan åsigt, har emedlertid så godt sig göra låtit sjelf anskaffat det, hwaraf följdén äfwen blifwit att man under den enfärgade blåa rocken fått se sticka fram benkläder af alla möjliga kulörer, som dertill burits dels utanpå stöfwelskaften och dels nedstickne inuti desamma. Meningen med en uniform, om en sådan nödwändigt skall förefinnas, måtte wäl wara, att den i allt skall göra de däri iklädda lika hwarandra till det yttre, hwadan således ingen enda persedel får, hwad form och färg beträffar, lämnas åt en fri fantasie godtycke. Wi äro öfwertygade att wederbörande sjelfwa redan hunnit inse olämpligheten deraf och skyndsamt skola gå i författning om dess rättande, hwarför kostnaden wäl icke kan utgöra något hinder, ty här kan, bättre än på någgot annat ställe, med skäl tillämpas det gamla ordspråket: "Har man hunnit med alnen, hinner man också med qwarteret".

Från början hade Örebro-polisen på stadens bekostnad utrustats med uniformsrock, kapprock, mössa, huggare och visselpipa. Och i november 1857 tillkom de efterlängtade pantalongerna. Men polisens största och ständiga problem var dess usla avlöning. För överkonstapel uppgick den till 300 rdr bko och för konstapel till 266 rdr 32 sk bko per år. Därtill kom s k "stöfwel-penningar" med 20 rdr bko för varje år.

Innan en polisaspirant fick sin tjänst ålåg det honom att inför magistraten "aflägga tro- och huld-hets samt tjenste ed". Och sitt skriftliga förordnande på tjänsten nödgades han lösa med hela 14 rdr 32 sk bko, alltså med nära tre veckors lön. Enl samma förordnande var han anställd blott "så länge han derutinnan njuter Magistratens förtroende". Och det kunde han förlora kvickare än det tog för honom att lägga in en stimulerande "prilla". Ja, se det var den verkligt gamla goda tiden för den, vars wäl och ve berodde på överhetens matsmältning.

(En aln= fyra "qwarter").

/Hans Hallgren